

Lytton J. Musselman 🌿 Henk P. Medema

Van U is ook de aarde

*De zwijgende
maar machtige boodschap
van planten in het
heiligdom*

SERIE 'PLANTEN IN DE BIJBEL'

Laat de aarde het u vertellen

*De zwijgende maar machtige boodschap
van planten in het land van de Bijbel*

1e druk (14.000 ex.); februari 1993

2e druk; september 1993

Van U is ook de aarde

*De zwijgende maar machtige boodschap
van planten in het heiligdom*

Lytton J. Musselman 🍷 Henk P. Medema

Van U is ook de aarde

*De zwijgende
maar machtige boodschap
van planten in het
heiligdom*

**UITGEVERIJ MEDEMA
POSTBUS 113, 8170 AC VAASSEN**

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Musselman, Lytton J.

Van U is ook de aarde: de zwijgende maar machtige bood-
schap van planten in het heiligdom / Lytton J. Musselman &

Henk P. Medema – Vaassen : Medema

ISBN 90-6353-211-3

NUGI 632

Trefw.: planten in de Bijbel

© 1993 Uitgeverij Medema – Vaassen

Vertaling van manuscriptdelen: P.J. Oudenampsen

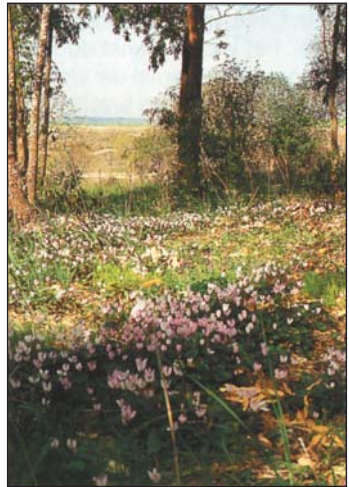
Druk: Pieters Grafisch Bedrijf – Groede

Fotomateriaal: Lytton J. Musselman

Van U is ook de aarde

 Er bestaat geen land ter wereld dat zo fascinerend is als Israël. Er bestaat geen stad op de hele aardbodem die zo boeiend is als Jeruzalem. De reiziger wiens voeten de poorten van Jeruzalem betreden, wordt diep geraakt en herinnert zich de woorden van de profeet: Dit is Jeruzalem. Midden onder de volken heb Ik het gesteld, met landen eromheen.

Er bestaat geen boek in de hele wereld dat te vergelijken is met de Bijbel. En juist in het midden van de Bijbel bevindt zich het boek der Psalmen. De lezer die de atmosfeer van de Psalmen inademt, wordt diep geraakt door dit Boek. Het begin ervan is gemarkeerd door de gelukzaligheid van één enkele Mens, één kennelijk unieke Persoon. En het eind van dit Boek is gemarkeerd door de lofprijzing voor de Here uit de mond van alles wat adem heeft. Tussen Psalm 1 en Psalm 150 luisteren we naar de liederen van Israël. Soms jubelend, dan weer weeklagend, wenend, maar altijd zingend, vaak met door tranen verstikte stem, uiten zij hun gebeden en lofzangen voor de grote IK BEN.

Ethan de Ezrahiet is één van deze zangers. Hij kijkt omhoog, in de zwijgende stilte van de nacht, naar de hemel vol sterren

zonder tal. Denkend aan de majestueuze woonplaats van God, zegt hij vol eerbied: Uwer is de hemel... Maar dan kijkt hij rond, in de schitterende, hete zonneschijn van de dag, naar het land, de aarde, *ha'arets*.

Denkend aan de beloften van God, zegt hij vol vertrouwen: *Uwer is ook de aarde*.

Dit land, van de met sneeuw bedekte Hermon tot de dorre woestijn van het Zuiderland, is het schouwtoneel geweest van de lange historie van Gods volk, Israël. Het is doordrenkt door de regens van de hemel die vruchtbaarheid en rijkdom brachten. Het is ook gegeseld door de intense hitte en droogte die onvruchtbaarheid en hongersnood brachten. Het is getuige geweest van de heerlijkheid van God, die zijn Tempel met zijn tegenwoordigheid vervulde. Het is ook getuige geweest van ongeloof, ongehoorzaamheid, afgoderij. Het is het schouwtoneel geweest van grote overwinningen, en ook van verwoesting, vreemde overheersing, ballingschap. Maar God heeft dit land niet opgegeven. *Uwer is ook de aarde. Des Heren is de aarde en haar volheid.*

In het midden van dit land, in

Jeruzalem, heeft God zijn heiligdom opgericht. Na de periode van de Tabernakel kwam de Tempel, gebouwd door Salomo. En God heeft er geen enkele twijfel over laten bestaan hoe Hij gediend wilde worden. Hij heeft gewezen op al die prachtige dingen die Hij geschapen had, en waarvan dit land vol is. Dit is een land van melk en honing, een land met een enorme rijkdom aan bloemen en planten: bomen en struiken die schaduw geven en vrucht dragen; bloemen die in het voorjaar de heuvels als een tapijt bedekken. Ze zijn door Hem gemaakt, en het was zijn bedoeling dat mensen ze zouden gebruiken in hun dagelijks leven.

Ziet u die prachtige wijnstok, of die schitterende witte velden vol gerst? Ze zijn Gods maaksel, ze openbaren zijn heerlijkheid, ze zijn van Hem. Maar ze zijn ook bedoeld voor de mens om ze te kweken, te oogsten, om de druiven te eten of ze in een wijnpers te doen, om het koren te dorsen, het brood te eten en de verkwikkende wijn te drinken voor het onderhoud van het lichaam: alle dingen zijn door Hem. En tenslotte – wellicht het belangrijkste –: Hij wil er iets

van ontvangen. Daar komen ze aan, over de kronkelige wegen, over de heuvels naar Jeruzalem, de Israëlieten met hun offer van eerstelingsvruchten. Het eerste deel van de oogst is niet voor hun eigen gebruik, maar voor God bestemd. En kijk, in de hoven van de Tempel stort een priester een plengoffer uit over een slachtoffer, de wijn die het hart van God en mensen verheugt. Alle dingen zijn voor *Hem*, gemaakt voor zijn eigen vreugde. Dat is precies wat Paulus zegt in een juichende lofprijzing aan het slot van zijn betoog over Gods handelen met zijn volk: *uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen.*

Als het licht van het Nieuwe Testament erop schijnt, kunnen we onderscheiden hoe deze dingen schaduwen zijn, typen, beelden van de dingen die in de hemel zijn. Hemelse heerlijkheid is in volheid geopenbaard in de Zoon van God, Jezus, onze Heer. Maar dat deze dingen als beelden worden gebruikt, betekent bepaald niet dat de aardse dingen worden 'vergeestelijkt', dat ze minder belangrijk zouden zijn. Precies het omgekeerde. In het Oude Testament legt God zijn heerlijke boodschap aan

zijn volk uit door te wijzen op de eenvoudige schoonheid van de schepping in het dagelijkse gebruik: *daarmee* wil Ik gediend worden! Het Woord is niet ver van u, maar heel dichtbij, in uw mond en in uw hart. En in het Nieuwe Testament horen we de Here Jezus zeggen: hoe zal Ik aan jullie de wonderbare boodschap van het evangelie uitleggen? Sla je ogen op en kijk naar de velden; ze zijn al wit om te oogsten! Aanschouw de lelies op het veld! Let op de vijgenboom en op alle bomen! Ga eens in de keuken kijken hoe een vrouw zuurdeeg in het meel mengt! Zó dicht komt Gods hemelse boodschap bij jullie: terwijl je wandelt in de velden of eet in de keuken. Het is hemels, het is heerlijk, maar het bereikt ons op aarde, precies waar we zijn.

Daar gaat het in wezen om in de dienst van het heiligdom. God zegt tot zijn volk: hebben jullie iets wat echt volmaakt is? Een sterke, waardevolle stier bijvoorbeeld? Geef Mij die als brandoffer! Fijn meel in de keuken? Prima! Breng het naar Mij als spijsoffer, want Ik ben er blij mee dat je zelf ziet hoe volmaakt datgene is wat Ik voor jullie gebruik heb geschapen,

en dat je deze dingen uit het gewone leven openlijk aan Mij wilt toewijden door Mij een offer te brengen.

En dan: heb je ook iets wat niet volmaakt is, misschien verre van volmaakt? Misschien jezelf, of de dingen die je hebt gedaan? Dat moet vervangen worden door iets wat wél volmaakt is. Breng Mij maar een zondoffer, of een schuldoffer. In de verre toekomst zal Ik je wel vertellen waar de volmaaktheid te vinden is: in de Zoon van mijn liefde. Dat moest natuurlijk wachten tot het Nieuwe Testament. Maar het leefde al in de gedachten van God, en Hij wilde het zo dicht mogelijk naar zijn volk toe brengen.

Toen God zijn volk opdroeg een woonplaats voor Hem te bouwen, vroeg Hij hun de schatten van hun eigen huizen mee te nemen. Gewone dingen uit het dagelijkse leven moesten worden gebruikt voor Gods heerlijkheid, in de plaats waar Hij Zich verwaardigde te wonen: eerst de Tabernakel, toen de Tempel. Het is alsof het Nieuwe Testament zegt: wil je God verheerlijken? Probeer dan niet je vër boven de aardse dingen te verheffen. Gebruik je lichaam, je aardse be-

staan, je 'normale' leven om God te verheerlijken. *Verheerlijk dan God in uw lichaam. Ik vermaan u dan, broeders, met beroep op de barmhartigheden Gods, dat u uw lichamen stelt tot een levend heilig en Gode welgevallig offer.* In de werkelijkheid van het alledaagse leven: huwelijk, gezin, baan – dáár wil God zijn heerlijkheid geopenbaard zien. Zeker, de hemelen zullen weergalmen van zijn lof, de eeuwigheden door. Maar *Uwer is ook de aarde.* Zo bidden de discipelen van de hemelse Meester: *Uw wil geschiede, gelijk in de hemel, alsoo ook op de aarde.*

Genoemde bijbelteksten:

Ezechiël 5:5; Psalm 89:12; Psalm 24:1; Romeinen 11:36; Hebreeën 9:24; Exodus 35; Deuteronomium 30:14; Johannes 4:35; Mattheüs 6:28; Lukas 21:29; Mattheüs 13:33; Kolossenzen 1:13; Romeinen 12:1; Mattheüs 6:10.

I. Uit Hem zijn alle dingen: de schepping

Op de toppen van de Alpen, of starend naar de eindeloos aanrollende golven van de oceaan, of omhoog turend in de schitterende sterrenwerelden in de zwijgende duisternis van een winternacht, kan een mens een glimp opvangen van de eeuwigheid. Inderdaad: de Schepper, de eeuwige God, heeft dit gemaakt. Er is geen plek op deze wereld te vinden waar zijn heerlijkheden niet zichtbaar zijn.

Maar er is één 'plaats' waar Hij zijn heerlijkheid op een heel speciale manier geopenbaard heeft. Zijn ogen rusten daarop vanaf het begin van het jaar tot het einde daarvan. Dat is het land waar Jezus woonde, de nederige Timmerman van Nazareth. Maar Hij was méér dan Timmerman: de zoon van de Vader, de uitstraling van Gods heerlijkheid en de afdruk van zijn wezen. Hier werd zijn heerlijkheid ontvouwd als nooit tevoren. Wandelend over de heuvels van Galilea wees Hij zijn discipelen op de indrukwekkende schoonheid van de natuur: de wijnstokken, de olijfbomen, de vijgebomen, de lelies. Deze Vreemdeling van Galilea was de

Schepper van heel deze overvloedige rijkdom.

De schoonheid van planten in hun natuurlijke omgeving getuigt van Gods scheppingsheerlijkheid. Veelkleurig is die heerlijkheid: de geweldige verscheidenheid van de schepping getuigt van de velerlei wijzen waarin Hij Zichzelf openbaart. Zijn heerlijkheid is groot: zijn majesteit in het uitgestrekte heelal getuigt daarvan. Zijn heerlijkheid is ook erbarmend, teer: zijn neerbuigende zorg voor de lelies en de vogels van de hemel, tot in de kleinste details, is eveneens een openbaring van zijn heerlijkheid.

Alles is door Hem geschapen. Deze wereld is niet ontstaan door een mechanisme van tijd

plus toeval, zoals de evolutionisten ons willen doen geloven. Het is Gods maaksel. Hij heeft het allemaal geschapen, en Hij heeft het zo prachtig geschapen!

God beperkt Zich er nooit toe gewoon 'nuttige' dingen te maken. Het nuttigheidsdenken en de technologie van de mens, die resulteren in grijze massaproductie, hebben geen plaats in zijn plannen. Als Hij iets maakt of iets doet, doet Hij het of maakt Hij het op een weergaloos mooie wijze. Wat in Markus 7:37 wordt gezegd van de Here Jezus: 'Hij heeft alles goed gemaakt' – dat is zowel van toepassing op zijn activiteit als Heiland alsook

op zijn werk als Schepper. Alles kunnen wij bewonderen, en van alles kunnen wij in lofprijzing zeggen: *Uwer is de aarde!* Ga van Dan tot Berseba, van de Zee tot de Jordaandal; ga er heen in de winter, in het voorjaar, in de zomer, in de herfst. Het land, de aarde, openbaart de heerlijkheid van zijn Schepper.

Genoemde bijbelteksten:

Deuteronomium 11:12; Hebrëen 1:3;
Psalm 89:12; Psalm 65:10-14

*Gij bezoekt het land en verleent het overvloed,
Gij maakt het zeer rijk.*

De beek Gods is vol water.

Gij bereidt hun koren. Ja, zo bereidt Gij alles.

*Gij drenkt zijn voren, Gij doorvochtigt zijn kluiten,
door regenstromen maakt Gij het week; Gij zegent zijn gewas.*

Gij kroont het jaar van uw goedheid,

uw sporen druipen van vet;

de dreven der steppe druipen,

de heuvelen omgorden zich met gejuich;

de landouwen zijn bekleed met kudden,

de dalen tooien zich met koren:

zij jubelen elkaar toe, ook zingen zij.

II. Door Hem zijn alle dingen: het dagelijkse leven

De schepping is niet alleen maar nuttig, maar ook prachtig. Anderzijds: de schepping is niet alleen maar prachtig, maar ook nuttig. Ze is er voor de mens, om alles te onderzoeken en te gebruiken. God onderhoudt zijn schepselen door zijn schepping.

Adam en Eva ontdekten al gauw dat ze de vruchten van de bomen in die prachtige Hof van Eden konden eten – en ongelukigerwijze aten ze van de verkeerde boom. Ze ontdekten nog meer, zelfs na de zondeval. God moedigde hen zelfs aan om de ingebouwde mogelijkheden van zijn schepping te ontdekken, en aan het werk te gaan om die óm te vormen. Als we daarvoor een woord zoeken, is dat cultuur. Cultuur is bewerkte natuur. Een schilderij, een literair kunstwerk of een muziekwerk zijn cultuur, maar een stoel, een tafel, een vork en een lepel zijn evenzeer cultuurproducten. Cultuurarbeid is de manier waarop de mens zijn eigen omgeving vormt en niet alleen het leven zich op die manier aangenaam maakt, maar ook Gods grootheid doet uitko-

men in de onmetelijke mogelijkheden die Hij in de schepping heeft gelegd.

Cultuurarbeid is niet op zichzelf zondig; het is alleen maar zondig als het gedaan wordt in een houding van vijandige afkerigheid van God, zoals Jabal, Jubal en Tubal-Kaïn dat deden in de familie van Kaïn. Maar als deze arbeid verricht wordt in vreugdevolle gemeenschap met God voor zijn aangezicht, is het een geweldige ervaring die onze verering voor de Schepper verdiept. Met blijdschap belijden wij: *Uwer is ook de aarde*. Zoals Paulus schreef: *Want alles wat God geschapen heeft is goed, en niets daarvan is verwerpelijk*. Het beste bewijs dat het Gods bedoeling was dat de mens zich zou bezighouden met het herscheppen van de dingen van de

schepping, is misschien wel het feit dat de Here Jezus vele jaren van zijn leven als timmerman gewerkt heeft. Ongetwijfeld is Hij begonnen als leerling in het bedrijf van Jozef. In zijn eigen menselijke vingers nam Hij het hout waarvan Hij de Goddelijke Schepper was, en met zijn kundige handen maakte Hij er mooie en nuttige dingen van.

Gods volk, wonend in Gods land, werd aldus aangemoedigd om met wijdopen handen al de rijkdom te ontvangen die God hun gegeven had. Ze oogstten tarwe en gerst, dorsten het en bakten er brood van. Ze hakten bomen om, maakten er timmerhout van en bouwden huizen. Ze plantten wijngaarden, traden de wijnpers en maakten wijn. Ze oogstten olijven en maakten er olie van.

Nogmaals: wat is dit allemaal eenvoudig! En toch ook weer heel erg diep. Gods gaven zijn er niet alleen maar om er bewonderend naar te kijken, maar om ze aan te grijpen in de concrete omstandigheden van het dagelijkse leven, om er dankbaar van te genieten. God onderhoudt zijn volk door wat Hij hun geeft. Hij verschaftte hun manna in de woestijn, en het overjarige koren

van het land nadat ze de Jordaan waren overgestoken.

In het Nieuwe Testament verdiept God dit eenvoudige onderwijs. De grootste gave van God, zijn eigen geliefde Zoon, zal eeuwig het voorwerp zijn van onze aanbidding en lofprijzing – en dat terecht, want Hij is groot, heerlijk, schitterend. Maar de gave van het eeuwige leven moet ook worden aangegrepen in de concrete omstandigheden van het dagelijkse leven, om er dankbaar van te genieten. Hij is het ware Manna, het ware brood des levens, en God geeft de zijnen levenskracht door Hem. Alle dingen zijn door Hem. Hij is de Schepper van het heelal, maar Hij is er ook de Onderhouder van.

Genoemde bijbelteksten:

Genesis 1,2,3,4; Psalm 89:12;
1 Timotheüs 4:4; Johannes 6.

III. Voor Hem zijn alle dingen: toewijding

Dit land is een land van melk en honing. Maar wat heeft een mens daar aan, als je nu eens niet zo graag melk drinkt, en misschien zelfs een hekel hebt aan honing? Of zelfs als je wél van melk en honing zou houden, wat zou daaraan dan zo bijzonder zijn?

Laten we het eens anders stellen. Hoe zou de hemel eruit zien als er 'alleen maar' straten van goud, paarden poorten en wondermooie harpmuziek zouden wezen? We zouden er ongetwijfeld voor een tijdje diep van onder de indruk zijn, maar zouden we er de eeuwigheid in willen doorbrengen? Nee: wat de hemel, en de eeuwigheid, aantrekkelijk voor ons maakt, is dat Hij daar is. God is daar, Vader, Zoon en Geest.

En hoe zou de aarde eruit zien als we 'alleen maar' geld, rijkdom, of zelfs tongen, profetie, geloof en kennis zouden hebben? *Wat baat het een mens als hij de gehele wereld wint maar zichzelf verliest?* Wat voor gewin zou daarin liggen, als er geen liefde is, als Jezus, die mijn ziel bemint, er niet is?

Dát is de echte zegen van het land, zoals het wordt uitgedrukt in de laatste woorden van de profetie van Ezechiël: *De Here is aldaar*. Groter dan de gaven is de Heer. Kinderen hebben niet genoeg aan een vader die niets anders doet dan hen voortdurend van zakgeld voorzien. Ze hebben hemzelf nodig, zijn aanwezigheid, zijn liefde. En een vader verlangt ernaar zijn kinderen bij zich te hebben en met hen om te gaan. *De Vader zoekt aanbidders*, zoals de Here Jezus zei tot de vrouw bij de bron van Sychar.

Dat was het doel van het heiligdom, de Tabernakel en later de Tempel, en de eredienst, en de offers. Het uiteindelijke doel van het menselijke bestaan is God te verheerlijken, en de dienst van het heiligdom had ten

doel daarvoor een gelegenheid te bieden. *Alle dingen zijn voor Hem*. Gods volk had het voorrecht openlijk alle elementen van het dagelijkse leven aan Hem toe te wijden.

Het Nieuwe Testament toont de hoogten en diepten van de geestelijke betekenis van dit alles. In nieuwtestamentisch licht zien we daarin een voorafschaduwing van Degene die zou komen. Maar laten we met onze beide benen wel stevig op de grond blijven staan. Het mag nog wel eens herhaald worden: alle offers die in het heiligdom gebracht werden, hadden te maken met het dagelijkse leven. Wat volmaakt was, kon naar het heiligdom gebracht worden: de eerstelingen, een brandoffer, een spijsoffer. Wat zondig was, moest openlijk vervangen worden door een volkomen offer, niet zonder bloed: een zondoffer, een schuldoffer. Nee, niet zonder bloed, zoals de Bijbel steeds weer herhaalt, vanaf het allereerste begin, vanaf de beide altaren van Kaïn en Abel. Planten konden worden gebruikt in het heiligdom, maar als zoenoffer voor de zonde was iets wat voortsproot uit de aarde niet aanvaardbaar. Het probleem

van morele onvolmaaktheid, zonde, kan niet worden opgelost door het feit dat er elders wél volmaaktheid bestaat. Bloed is nodig als verzoening voor de zonde. Het Nieuwe Testament laat hier geen ander licht op vallen; het licht schijnt alleen maar klaarder in het aangezicht van Christus Jezus. Als een wortel uit dorre aarde, als een tere loot, als een mooie plant groeide Hij op voor Gods aangezicht – maar wat zou al zijn volmaaktheid ons baten, als Hij niet was doorboord voor onze ongerechtigheden, om onze overtredingen was verwond?

Maar op de grondslag van een offer kon God wonen temidden van zijn volk, en kon Hij hen uitnodigen om de rijkdom van het land in zijn huis te brengen. Al de flora en fauna die in overvloed in het land aanwezig was, ging door de handen van de Israëlieten in hun dagelijkse leven, en mocht vervolgens in de tegenwoordigheid van God worden gebracht. Hij nam het graag van hen aan. Koning Salomo liet deskundige timmerlieden het houtwerk van de Tempel construeren. En eeuwen eerder waren Aholiab en Bezaleël de kunstenaars

▲ Granaatappelboom

geweest die de leiding hadden bij de bouw van de Tabernakel. Het volk bracht zijn rijkdommen naar Mozes om de Tabernakel te bouwen. De hele bouw van de Tabernakel en de Tempel, het hout, de versieringen, de linnen klederen van de priesters, dat alles had zijn oorsprong in Gods heerlijke schepping. Alles kwam van God, was door de hand van mensen gegaan, en werd nu op een heel nieuwe manier aan God toegewijd. Het refrein weerklinkt in het Nieuwe

Testament: *In Christus... een nieuwe schepping... het oude is voorbijgegaan, alles is nieuw geworden.* Precies dezelfde planten, bloemen, struiken, bomen en andere materialen die God in zijn schepping gegeven had, vormden de bouwstoffen van het heiligdom. Precies de dingen van de schepping, de dingen van ons lichamelijk bestaan die wij elke dag kunnen gebruiken, kunnen nu, in de kracht van Christus' opstanding, gebruikt worden voor God. Hem vereren en dienen zullen wij niet slechts in de hemel, hoe heerlijk dat ook moge wezen. Het is Gods vreugde om van ons de toewijding van ons leven op aarde te ontvangen. *Uwer is ook de aarde.* Gods lof komt uit de mond van een verlost volk: *Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid! Amen.*

Genoemde bijbelteksten:

1 Korinthiërs 13:1v.; Lukas 9:25;
Ezechiël 48:35; Johannes 4:23;
2 Korinthiërs 4:6; Jesaja 53:2;
Jesaja 53:5; 1 Koningen 5v.;
Exodus 35:30v.; 2 Korinthiërs 5:17;
Psalm 89:12; Romeinen 11:36.

1. De ceder van de Libanon

Voor de bouw van de Tempel van Salomo zijn verschillende houtsoorten gebruikt, vooral cederhout van de Libanon, maar ook het hout van de dennenboom en de olijfboom. (Bij laatstgenoemde twee houtsoorten zijn de deskundigen het er niet over eens welke bomen precies bedoeld worden.) In de beschrijving van Ezechiël van de toekomstige Tempel (Ezechiël 40-48) wordt geen houtsoort vermeld. Voor de bouw van de Tabernakel en van de voorwerpen die erin stonden, is alleen maar acaciahout gebruikt.

Al deze houtsoorten worden gekenmerkt door een prachtige structuur. Het hout is sterk en is goed materiaal om te bouwen. Ook zijn deze houtsoorten gemakkelijk te bewerken.

Bovendien houden cederhout en dennenhout jaren lang een aangename geur – de eerste indruk die iemand kreeg als hij het heiligdom binnenging.

Weinig bomen in de Bijbel zijn zo bekend als de fraaie, hoge ceders van de Libanon. Jesaja 2:13 spreekt over 'trotse en hoge ceders van de Libanon'. De schoonheid van deze 'ceders Gods' wordt bezongen in Psalm 80:11.

Deze altijd groene boom is

familie van onze dennenboom. Ceders kunnen een hoogte van wel veertig meter bereiken. Ze kunnen eeuwen oud worden. De ceder is gemakkelijk te kweken en wordt overal op de wereld aangeplant. De boom heeft minstens voor een deel van het jaar koel weer nodig. Daarom wil deze boom zo goed groeien op de hoge bergen van de Libanon.

Van de oorspronkelijke bossen van de Libanon is weinig meer over. Vroeger waren cederbomen een belangrijk exportmiddel van Tyrus. Het voornaamste bouw-materiaal in het Midden-Oosten was cederhout.

Salomo sloot een overeenkomst met Hiram voor de leve-

ring van cederhout, dat hij nodig had voor de bouw van de Tempel (1 Kon. 5). Ook bouwde Salomo een schitterend paleis voor zichzelf, helemaal gemaakt van cederhout (1 Kon. 7:1-12). De bouw van dit paleis duurde dertien jaar, terwijl de Tempel in zeven jaar gebouwd werd.

David had eveneens een paleis van cederhout voor zichzelf laten bouwen (2 Sam. 7:2).

De ceder is waarschijnlijk de meest majestueuze boom in de Bijbel. Evenals de terebint, de eik en andere grote bomen

wordt ook de ceder van de Libanon vaak als beeld gebruikt van vooraanstaande mensen. Zo wordt bijvoorbeeld de koning van Assur (Ezechiël 31:1-9) en de Amoriet (Amos 2:9) vergeleken met de ceders van de Libanon.

Maar een ceder is alleen nuttig voor het huis van God als hij geveld is. Alleen wanneer 'de bijl aan de wortel van de boom

LIBANONCEDER *Cedrus libani*

LEX.:

Hebr. *erez*, Lev. 14:4vv.; 49vv.; Num. 19:6; Richt. 9:15; 2 Sam. 5:11; 7:2vv.; 1 Kon. 5:8vv.; 6:9vv.; 7:2vv.; 9:11; 10:27; 2 Kon. 14:9; 1 Kron. 14:1; 17:1,6; 22:4; 2 Kron. 2:3,8; 25:18; Ezra 3:7; Job 40:17; Ps. 29:5; 80:10; 92:12; 104:16; 148:9; Hoogl. 1:17; 5:15; 8:9; Jes. 2:13; 9:10; 14:8; 37:24; 41:19; 44:14; Jer. 22:7vv.; Ezech. 17:3vv.; 31:3vv.; Amos 2:9; Zach. 11:1v. In Zef. 2:14 betekent Hebr. *arzah* 'cederwerk', 'cederen panelen'.

BOT.:

In Lev. 14:4vv.; 49vv.; Num. 19:6 heeft de vermelding van cederhout de vraag doen rijzen hoe de Israëlieten dit materiaal in de woestijn konden bemachtigen. Genesis De Talmoe (*Rosh Hashanah* 23^a) zegt de ongeveer tien verschillende bomen als ceder werden aangeduid. Dat ceders niet in de woestijn groeiden is niet het grootste probleem, want door het karavaanverkeer was er in de woestijn een levendige handel in allerlei soorten goederen.

LIT.:

V.P. Hamilton, TWOT I, p. 70.

gelegd is' kan de ceder een plaats vinden in de Tempel van God. Alleen wanneer een mens radicaal (dat woord betekent, naar Lat. *radix*, letterlijk 'van de wortel') van zijn eigen hoogte afkomt, is hij bruikbaar voor God als een element van waarde in de Gemeente, het huis van God.

2. De den of cypres

*Er zijn twee soorten pijnbomen in Israël. De Aleppo-den, *Pinus halepensis*, genoemd naar de plaats Aleppo in Syrië waar deze boom voor het eerst werd beschreven, komt veel voor op de bergen van Judea, Samaria en Galilea.*

Ook op andere plaatsen wordt deze boom aangeplant. Het hout heeft lang niet de kwaliteit van de ceder van de Libanon, maar het kan gebruikt worden voor ruwe bouw en andere doeleinden.

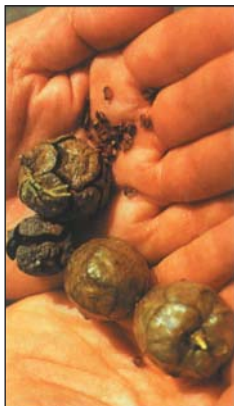
De parasol-den, *P. pinaea*, wordt veel aangeplant. Deze boom levert kleine nootjes, die in het Midden-Oosten als lekkernij veel gegeten worden.

Misschien is het woord *berosj* een algemene aanduiding voor altijd groene bomen. Vaak wordt het woord vertaald met cypres. Met zekerheid is dus op grond van het woordgebruik niet te concluderen welke houtsoort in de Tempel gebruikt werd. Recente onderzoeken in Jeruzalem hebben echter aangetoond dat *Cupressus sempervirens* gebruikt werd bij de bouw van huizen in de periode kort vóór de verwoesting van Jeruzalem in 70 n. Chr. Het is dan ook waarschijnlijk dat dit

hout (naast cederhout) in de tempelbouw verwerkt werd; het is steviger, duurzamer, gelijkmatiger en beter bewerkbaar dan het hout van de Aleppo-den. Andere bomen, zoals de jeneverbes, zijn minder goede kandidaten omdat ze daarvoor tekortschieten in grootte, kwaliteit en frequentie van voorkomen. Momenteel zijn er geen cypressen-wouden meer in Israël, maar uit stuifmeelonderzoek blijkt dat de boom vroeger veel meer voorkwam.

Cypressen worden nu vaak gekweekt, omdat het aantrekkelijke bomen zijn met een lange levensduur. Net als zijn verwanten heeft de cypres bolvormige kegels die zich openen om het zaad te verspreiden.

- ▲ Vruchten en zaden van een cypres, op de Karmel.
- ◀ Aleppo-den op de Tabor. De laagste takken sterven vaak af, maar vallen niet van de boom.

DEN *Pinus halepensis*, *P. pinaea*
ECHTE CYPRES *Cupressus sempervirens*
 LEX.:

Hebr. *tidhar* 'den', Jes. 41:19; 60:13; het woord stamt van het werkwoord *dahar* 'snellen'.

Hebr. *berosj* 'cypres', 2 Sam. 6:5; 1 Kon. 5:8,10; 6:5,34; 9:11; 2 Kon. 19:25; 2 Kron. 2:8; 3:5; Ps. 104:17; Jes. 14:8; 37:24; 41:19; 55:13; 60:13; Ezech. 27:5; 31:8; Hos. 14:8; Nah. 2:3; Zach. 11:2.

Hebr. *ets shemen* in Neh. 8:15 is eigenlijk 'olijf'olieboom'.

LIT.:

E.S. Kalland, TWOT I, p. 135; A. Fahn, *A Burned Wood Specimen from an Archeological Excavation in Jerusalem*, IAWA-Bulletin 1975-2, p. 23vv. Prof. Fahn beschrijft hier de vondst en het onderzoek van timmerhout in Oud-Jeruzalem, dat bij de inname van de stad in 70 n. Chr. verbrand was.

Bovenste takken van Aleppo-den met beginnende denappels. Galilea. ▼

3. De acacia

Het hout van de acacia is de enige houtsoort die gebruikt is voor de bouw van de Tabernakel (Ex. 37 en 38). De volgende voorwerpen die in de Tabernakel stonden, waren gemaakt van de acaciahout: de ark en de draagstokken (Ex. 37:1-5), de tafel voor de toonbroden en de draagstokken (Ex. 37:10-15), het brandofferaltaar en de draagstokken (Ex. 38:1-7), het reukofferaltaar en de draagstokken (Ex. 37:25-28). Ook de rechtopstaande planken en de dwarsbalken van de eigenlijke woning waren gemaakt van acaciahout (Ex. 26:15,26). Salomo liet in de Tempel een altaar maken van cederhout (1 Kon. 6:20).

De naam 'acacia' is een verzamelbegrip van een brede verscheidenheid aan bomen en struiken, die vooral voorkomen in de droge en halfdroge streken van Afrika. Hier zijn de acacia's vaak de enige bomen in een overigens woest en eentonig landschap, omdat ze zo diep geworteld zijn. Verschillende soorten acacia groeien in de Sinaï-woestijn, maar niet alle soorten lijken geschikt om er voorwerpen van te maken.

Eén van de meest voorkomende soorten is *Acacia raddiana*. Dit is waarschijnlijk de acacia die in de Bijbel bedoeld wordt.

Deze bomen met hun schuine, platte bovenkant vallen op in de woestijn. De bladeren zijn heel klein en kunnen het water goed vasthouden. In tijden van grote droogte laat de boom de bladeren vallen. De bloemen zijn wit en groeien in grote trossen. De vorm van de vrucht varieert bij de verschillende soorten; de vrucht van *Acacia raddiana* heeft de vorm van een spiraalvormige peul waarin verscheidene harde zaden zitten.

Het hout van de acacia is hard, met een donkerrood-bruine kern. Het heeft een mooie glans als het gepolijst wordt.

Acaciahout is heel duurzaam en heel dicht, ontoegankelijk voor insecten, voor water en voor andere bederfverwekkende invloeden.

Eén van de vrijwillige offers die de Israëlieten konden brengen voor de Tabernakel was acaciahout (Ex. 35:24). 'Ieder die een heffing van zilver of koper hief, bracht de heffing voor de Here en ieder die acaciahout voor al het werk ten behoeve van de dienst in zijn bezit had, bracht dit.' Niet iedere Israëliet had zilver of goud in zijn bezit, maar de meesten konden wel de woestijn ingaan en acaciahout halen. Ook dit heel eenvoudige,

ACACIA *Acacia raddiana*

LEX.:

Hebr. *sjitta, sjittim*

Gr. *puxos*

De acacia wordt genoemd bij de bouw van de Tabernakel: Ex. 25:5vv.; 26:15vv.; 27:1vv.; 30:1vv.; 35:7; 36:20vv.; 37:1vv.; 38:1vv.; Deut. 10:3; elders alleen Jes. 41:19.

BOT.:

Als Europeanen moeten we bedenken dat de boom die wij gewoonlijk 'acacia' noemen, in feite helemaal geen Acacia is (hoewel hij ook tot de familie van de Vlinderbloemigen hoort), maar dit is *Robinia pseudacacia*.

vrijwillige offer werd door God gewaardeerd, misschien juist omdat de Israëlieten zulk hout voor hun persoonlijk gebruik zouden hebben verzameld, en ze werden nu aangemoedigd deze elementen uit hun eigen huishouden te schenken aan de Here God.

4. Vlas

Vlas was de belangrijkste leverancier van plantenvezels in de tijd van de Bijbel. Alle kleren werden van linnen (dus van vlas) óf van wol gemaakt. Hoewel de produktie van vlas de laatste jaren sterk is verminderd door de toenemende belangstelling voor katoen en kunstvezels, blijft vlas toch één van de belangrijkste vezelgewassen ter wereld.

In de buitenste lagen van de stengel bevinden zich lange, sterke vezels. Deze vezels worden verwijderd door een soort rottingsproces, het 'rotten' van vlas. Dit gebeurt meestal door de afgesneden stengels in een vochtige omgeving te laten liggen, totdat de vezels vanzelf losgaan van de stengel. Waarschijnlijk had Rachab daarom vlasstengels uitgespreid op het dak liggen (Joz. 2:6). Na het rotten worden de vezels schoongemaakt en gebleekt in de zon.

In het Midden-Oosten wordt vlas gezaaid in de winter. Vlas bloeit in het voorjaar. De plant heeft hemelsblauwe bloemen die 's morgens opengaan. Het is een prachtig gezicht, zo'n veld vol vlas dat in bloei staat.

Vanwege de mooie bloemen wordt vlas ook vaak aangeplant als siergewas.

In de tijd van de Bijbel werden van linnen niet alleen kleren gemaakt. Er werden ook pitten van gemaakt voor de lamp. Mattheüs 12:20 spreekt, in een citaat uit Jesaja 42:1vv., van 'een walmende vlaspit'. Ook werden meetsnoeren van linnen gemaakt. We lezen in Ezechiël 40:3 van een man die een meetroede had die gemaakt was van vlas. Interessant is te weten dat het Nederlandse woord 'lijn' afgeleid is van het Latijnse woord voor vlas, *linum*, vgl. ook 'lineaal'. 'Lijnolie' is olie die geperst is uit de zaden van vlas.

In het warme klimaat van Israël waren kleren van linnen

▲ Vlas in de tuin van Lytton J. Musselman, Norfolk (VA), USA.

de meest luchtige kleding, die dan ook het beste schoon bleef en bovendien gemakkelijker uitwasbaar was dan wol. Linnen kleding bleef er langer schoon

uitzien. In de Bijbel heeft linnen kleding dan ook de voor de hand liggende geestelijke betekenis van 'reinheid'. In Openbaring 19:8 lezen we van de bruid die

gekleed is in blinkend, rein, fijn linnen: 'want het fijne linnen zijn de gerechtigheden van de heiligen.' Het linnen spreekt van persoonlijke heiligheid en veronderstelt dat de persoon die in linnen gekleed is, ook praktisch geschikt is om tot God te naderen.

De priesters waren in linnen gekleed; wollen kleding zou hen te veel doen transpireren (1 Sam. 2:18; 22:18; Ezech. 44:18).

Het lichaam van Jezus, door zijn vijanden op vreselijke wijze geschonden, werd door zijn vrienden eerbiedig in linnen doeken gewikkeld (Johannes 20:6,7). In zijn leven en in zijn sterven was de Here Jezus volkomen volmaakt, en zowel in zijn leven als in zijn sterven heeft Hij God volkomen verheerlijkt.

Uit Johannes 20:5,7 blijkt dat de Here Jezus bij zijn opstanding Zich zonder moeite van deze doeken heeft ontdaan. Petrus en Johannes zagen de doeken liggen, niet in wanorde,

VLAS *Linum usitatissimum*

LEX.:

Hebr. *pisjtah*, Ex. 9:31; Jes. 42:3; *pisjteh*, Joz. 2:6; Richt. 15:14; Spr. 31:13; Jes. 19:9; Ezech. 40:3; Hos. 2:5,9.

Gr. *linon*, Matth. 12:20; Openb. 15:6, *sindoon*, Matth. 27:59; Mark. 14:51vv.; 15:46; Luk. 23:53, *othonion*, Joh. 19:40; 20:5vv.; Hand. 10:11; 11:5, *bussos*, Luk. 16:19.

Een moeilijkheid is de relatie tussen de aanduidingen voor linnen en katoen, *Gossypium herbaceum* (of een andere soort *Gossypium*). Het is mogelijk dat Hebr. *kuttonet*, Gen. 37:3; 2 Sam. 15:32 enz. is afgeleid van *ktn*, dat misschien weer samenhangt met Assyrische woorden die 'katoen' betekenen. Maar zeker is dat niet; anderen vermoeden een leenwoord van het Gr. woord voor 'kleed', *chitoo*. In ieder geval levert de archeologie duidelijke bewijzen op dat linnen gebruikt werd. Alleen in Esther 1:10 is misschien katoen bedoeld.

maar netjes samengerold. Dit in tegenstelling met Lazarus: toen hij uit het graf kwam, moesten anderen hem losmaken van de grafdoeken (Johannes 11:44).

De zweetdoek die op het hoofd van de Here Jezus geweest is, lag afzonderlijk samengerold. De mensen hebben het hoofd van de Here Jezus gekroond met een doornenkroon. De opgestane Heer is nu het Hoofd van een nieuwe schepping en Hij is gekroond met eer en heerlijkheid.

5. Kolokwint

'En cederhout was aan het huis van binnen: beeldwerk van kolokwinten en open bloemknoppen; het was alles cederhout, er was geen steen te zien' (1 Koningen 6:18).

In het huis van God was de betimmering van cederhout versierd met houtsnijwerk van kolokwinten en geopende bloemen.

De kolokwint is een bekende giftige plant in het Midden-Oosten (vgl. 2 Kon.

4:39). Deze kruipplant komt ook nu in Israël voor, vooral in dorre streken. De plant is familie van de watermeloen. De bladeren hebben enige overeenkomst met de wijnstok. De bloemen zijn klein, geelachtig groen. De vrucht heeft ongeveer de vorm van een sinaasappel met gele schil, groenachtig vruchtvlees en lichtbruine zaden. De smaak van het vruchtvlees is uiterst bitter.

Alleen de zaden zijn eetbaar, zelfs smakelijk als ze geroosterd worden.

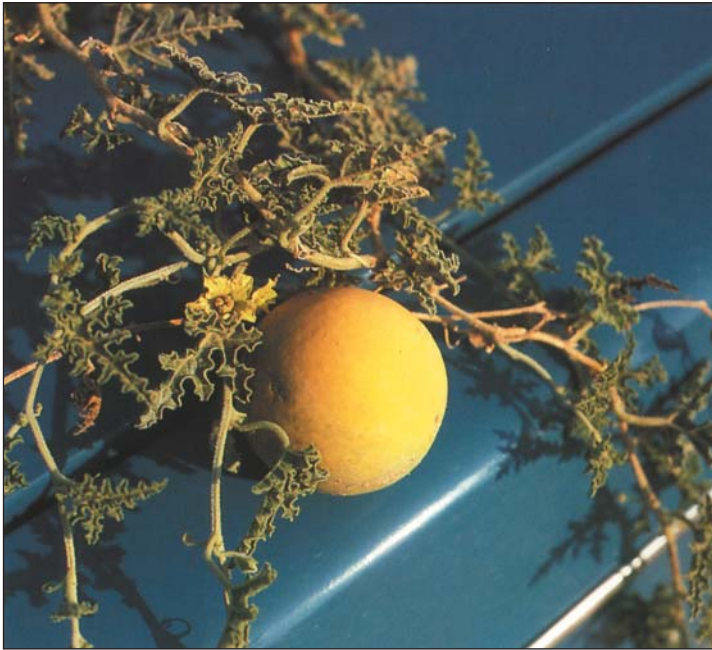
Waarom was de Tempel versierd met deze onkruidachtige plant? Al de andere planten

KOLOKWINT *Citrullus colocynthis*

LEX.:

Hebr. *pega'im* (mnl. mv.), 1Kon. 6:18; 7:24; *paqu'oth* (vr. mv.), 2 Kon. 4:39; de stam is *paqah* 'open splijten'.

We kunnen er niet absoluut zeker van zijn dat kolokwinten bedoeld zijn in de beschrijving van de Tempel. Het kleine verschil in formulering met 2 Kon. 4:39 kan erop wijzen dat het niet om echte kolokwinten gaat. Als dat toch zo zou zijn, ligt de nadruk op het openbarsten van de vrucht. Maar misschien is het een hendiadys: 'kolokwinten', d.w.z. ['en', Hebr. *we*] 'open bloemen', waarmee, wegens het niet-technisch gebruik van *peqa'im*, misschien wel 'open bloemen' van wat voor aard dan ook bedoeld zijn. Hoe dit alles ook zij, als versiersel hebben kolokwinten een indrukwekkende schoonheid.

▲ Kleine gele bloem van kolokwint, in de Arabah, ten zuiden van Sodom.

die in het heiligdom gebruikt werden, waren nuttige planten die in het dagelijkse leven van de Israëliet gebruikt werden. We mogen aannemen dat de versiering van de Tempel met houtsnijwerk van kolokwinten en open bloemknoppen een aantrekkelijk geheel vormde. De Israëliet zal erdoor onder de indruk gekomen zijn van de schoonheid van

Gods schepping. God heeft de schepping niet alleen gemaakt met het oog op het gebruiksnut ervan, maar ook met een indrukwekkende schoonheid, die in het heiligdom vertoond mocht worden.

6. De palm

De dadelpalm is een boom die echt bij het bijbelse land hoort. De palmboom heeft een hoge, niet vertakte stam. Aan de top van de stam bevindt zich een kroon van donkergroene bladeren (de 'palmtakken') die geveerd zijn en wel drie meter lang kunnen worden.

Deze ranke, hoogopgerichte boom kan gebruikt worden als illustratie van wat een rechtvaardige voor Gods aangezicht is: 'De rechtvaardige zal groeien als een palmboom, opschieten als een ceder van de Libanon; geplant in het huis des Heren, groeien zij in de voorhoven van onze God' (Ps. 92:13,14). In het Hooglied vergelijkt de bruidegom de bruid met een palm 'Ja, uw ranke gestalte is als een palm' (Hoogl. 7:7). In het moderne Hebreeuws en Arabisch is de oude bijbelse naam van de palm (Tamar) bewaard gebleven.

Vrouwen worden Tamar genoemd, zowel in de tijd van de Bijbel (2 Sam. 13:1; Matth. 1:3) als in onze tijd.

Palmtakken gelden in de Bijbel, en in het algemeen in het

Midden-Oosten, ook als symbool van de overwinning (Openb. 7:9). Dat is heel eenvoudig verklaarbaar: als juichende menigten een overwinnende koning of generaal wilden huldigen, zouden ze uiteraard grijpen naar grote en altijd groene bladeren, die in elk seizoen en overal beschikbaar zijn – en zo is het precies met de palmboom. Toen de Here Jezus zijn intocht hield in Jeruzalem, namen de mensen takken van de palmbomen en gingen Hem tegemoet en riepen: 'Hosanna! Gezegend Hij die komt in de naam van de Heer, de koning van Israël' (Joh. 12:13).

De dadelpalm heeft zijn oorsprong in het Midden-Oosten. Andere soorten van deze boom komen het meest voor in de tropen. Oorspronkelijk kwam

de palmboom voor in oases in de woestijn (Exodus 15:27). De boom kan leven in een gebied met weinig regen en op een bodem met een betrekkelijk hoog zoutgehalte. De eerste keer dat in de Bijbel de dadelpalm genoemd wordt, is wanneer de Israëlieten Egypte verlaten hebben. Ze komen in Elim; daar waren twaalf waterbronnen en zeventig palmbomen, en zij legerden zich aan het water (Exodus 15:27). Ook nu vinden we in veel delen van de Sinaï en de Sahara oases met palmbomen.

Eén van de grootste oases bij Jericho wordt gevoed met water uit een bron die genoemd wordt 'de bron van Elisa' (vgl. 2 Koningen 2:21). Jericho draagt met recht de naam van 'de palmstad' (Deuteronomium 34:3; Richt. 1: 16; 3:13). Ook nu nog komt de dadelpalm veel voor in Jericho.

Niet alleen de vruchten, maar ook de bladeren van de dadel-palm waren belangrijk. Daarvan werden matten en manden gemaakt, en ze werden gebruikt voor dakdekking. Tijdens het loofhuttenfeest werden er hutten van gemaakt (Lev. 23:40; Neh. 8:16). Ook de stam werd gebruikt als bouw materiaal.

De dadelpalm heeft eenslachtige bloemen en is tweehuizig. Dat wil zeggen: er zijn mannelijke en vrouwelijke bomen. Alleen de vrouwelijke boom draagt dadels. Bij sommige palmsoorten zijn de vruchten geel, bij andere rood.

Omdat de palm tweehuizig is, wordt tussen de vrouwelijke planten hier en daar een mannelijke plant gepoot voor het bevruchten van de bloemen. In het voorjaar verschijnen er massa's kleine witte bloemen in trossen tussen de grote bladeren. De bevruchting van de vrouwelijke bloemtrossen met een tros van een mannelijke boom is sinds de oudheid een arbeidsintensief handwerk. De dadels worden geoogst in de zomer en in het begin van de herfst.

Vlak bij de grond groeien scheuten. Deze worden op de plantages verwijderd om de hoofdstam meer stevigheid te geven. Ook kunnen de scheuten gebruikt worden om nieuwe planten te krijgen. Bij het planten van de scheuten moet de planter zowel het geslacht van de plant als de soort kennen. Eén mannelijke boom tussen honderd á tweehonderd vrouwelijke bomen is genoeg voor de

bevruchting. Als het zaad zonder onderscheid gebruikt zou worden om nieuwe bomen te krijgen, dan krijgt men ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke bomen, hetgeen zeer onproductief zou zijn.

De palm vormde een belangrijk versieringsmotief van de Tempel. In 1 Koningen 6 en in 2 Kronieken 3 lezen we dat de muren van de Tempel versierd waren met afbeeldingen van palmen. Waarschijnlijk waren die palm-motieven ingegraveerd; in Psalm 74:6 wordt gesproken van het 'snijwerk' van de Tempel. Bij de bouw van de Tabernakel wordt geen palm vermeld. De Tempel was een vaste woonplaats van God op aarde. David mocht de Tempel niet bouwen vanwege de oorlogen die hij moest voeren. Pas toen er vrede en rust was in het land en er geen tegenstanders meer waren, mocht Salomo de Tempel bouwen (1 Kon. 5:3-5).

De palmboom speelt ook een belangrijke rol in de toekomstige

DADELPALM *Phoenix dactylifera*

LEX.:

Hebr. *tamar* 'palm' in letterlijke zin, Ex. 15:27; Lev. 23:40; Num. 33:9; Deut. 34:3; Richt. 1:16; 3:13; 2 Kron. 28:15; Neh. 8:15; Ps. 92:12; Hoogl. 7:7v.; Joël 1:12.

Hebr. *tomer* 'palm' in Richt. 4:5; maar in Jer. 10:5 is de betekenis hoogstwaarschijnlijk 'vogelverschrikker', gelet op de parallel met het (apocriefe) Boek van Baruch 6:70.

Hebr. *timmorah* 'palm' is architectonisch versier-sel, 1 Kon. 6:29-35; 2 Kron. 3:5; Ezech. 40:16 enz.; 41:18-26; vgl. *timmarah* 'pilaar' in Hoogl. 3:6; Joël 2:30.

Gr. *phoenix*, Joh. 12:13; Openb. 7:9.

LIT.:

R.F. Youngblood, TWOT 974v.

Tempel naar de beschrijving van Ezechiël. Deze Tempel zal gebouwd worden als het herstelde Israël in vrede zal wonen in het land. Dan zal de Here Jezus erkend worden als de Here der Heren, de Koning der koningen en de Koning van Israël. In Ezechiël 40 en 41 lezen we dat afbeeldingen van palmbomen aangebracht zullen worden aan de muren en aan de poorten.

Aan de muren zullen heel bijzondere afbeeldingen aangebracht worden: 'Er waren cherubs en palmen aangebracht, telkens een palm tussen twee cherubs' (Ezech. 40:18,19).

7. De lelie

De lelie wordt in de Bijbel vermeld in verband met de versiering van de Tempel (1 Kon. 7:22) en het herstel van Israël (Hos. 14:6). In de Bergrede zegt de Here Jezus dat we moeten letten op de lelies van het veld (Matth. 6:28; Luk. 12:27). In het Hooglied wordt de lelie acht keer vermeld.

Het is niet mogelijk met zekerheid te zeggen welke plant bedoeld wordt. Mogelijk is het woord dat met 'lelie' vertaald wordt een algemene aanduiding voor veldbloemen. De roos van Saron is een voorbeeld (Hoogl. 2:1). Omdat deze plant hier in verbinding met de vruchtbare vlakte van de Saron genoemd wordt, kan een narcis of een gladiool bedoeld zijn. Beide planten komen in deze vlakte voor, soms in grote hoeveelheden.

Zo weten we ook niet zeker welke lelies afgebeeld zijn op de top van de zuilen in

de Tempel. Sommigen denken hierbij aan de grote prachtige waterlelies die de Israëlieten indertijd gezien hadden in de rivier de Nijl toen zij nog in Egypte waren. Maar waterlelies zijn helemaal geen lelies, en in

LELIE *Lilium chalconicum?*, *Anemone coronaria?*

LEX.:

Hebr. *sjusjanna*, of *sjusjannim* (pl.),

1 Kon. 7:19,22,26; 2 Kron. 4:5;

Hoogl. 2:1v.,16; 4:5; 5:13; 6:2v.; 7:2;

Hos. 14:5.

Gr. *krinon*, Matth. 6:28; Luk. 12:27.

BOT.:

Is *Cyclamen persicum* Miller wellicht een kandidaat voor de Roos van Saron, zoals Smit oppert? Op p. 92 citeert hij Van Es, die nog meer mogelijkheden noemt, waarvan *Nymphaea lotus* o.i. niet juist kan zijn, zie p. 33.

▲ Wilde bloemen op de Karmel; aan zulke veldbloemen moeten we denken bij de aanduiding 'lelies van het veld'.

Egypte speelden waterlelies een belangrijke rol bij de afgodendienst. Alleen al dit feit maakt het onwaarschijnlijk dat deze planten als model gediend hebben voor de versiering van de Tempel.

De lelies op het veld in Mattheüs 6:28 en Lukas 12:27 zijn mogelijk anemonen die heel vroeg in het voorjaar al de heuvels bedekken. Zij hebben grote, opvallende bloemen van ongeveer 10 cm doorsnede, met karmozijnrode, blauwe en roze strepen. Soms kan men er duizenden aantreffen op een betrekkelijk kleine oppervlakte. Dit is een indrukwekkend gezicht.

De Here Jezus spreekt over Zichzelf als Degene die groter is dan Salomo. In Mattheüs 6:28-30 zegt Hij dat de wilde bloemen, die Hij geschapen heeft, mooier zijn dan Salomo in al zijn koninklijke heerlijkheid. Salomo bezat niet de schoonheid van een bloem, laat staan dat hij een bloem kon maken.

De grote Leraar zegt ons dat wij moeten letten op de lelies op het veld. Als de studie van deze planten op zichzelf al de moeite waard is, hoeveel te meer is het waardevol met aandacht te letten op Hem die deze bloemen gemaakt heeft!

8. Hysop

*We kunnen niet met zekerheid zeggen welke plant bedoeld wordt met hysop. Waarschijnlijk wordt de plant bedoeld die bekend staat als de Syrische hysop, *Origanum syriacum*.*

De Talmoed helpt ons iets verder. Het Misjna tractaat *Parah* gaat over de as van de rode koe (Num. 19) en bevat morfologische details aangaande de structuur van de 'hysop' plant. De onderkant ervan was houtachtig, de takjes staken naar opzij uit, en bovenaan elk takje zat een bundeltje van tenminste drie knoppen. Het groeide in het wild, maar werd ook als kruid gekweekt. Dit is een reden om te vermoeden dat *Maiorana syriaca* of *Origanum manu* bedoeld zou kunnen zijn, kruiden die behoren tot de familie van de lipbloemen. Volgens de Encyclopedia Judaica is het echter dezelfde 'hysop' die door de Samaritanen gebruikt werd voor het sprenkelen van het bloed bij het pascha, en het kruid dat de Arabieren *zatar* noemen en dat ze op hun brood strooien.

Wij hebben zelf nagevraagd aan Samaritanen in hun enclave in Nablus (Sichem) welke plant zij gebruiken om het bloed aan te brengen aan de huizen tijdens hun jaarlijkse viering van het Paasfeest op de berg Gerazim.

Zij antwoordden dat zij daarvoor de Syrische hysop gebruiken. Een probleem is dat in 1 Koningen 4:33 gezegd wordt dat de hysop uit de muur groeit; maar de Syrische hysop groeit beslist niet uit muren van huizen of andere gebouwen. Misschien is hier met 'muur' (Hebr. *qir*) bedoeld een harde, rotsachtige steile helling; dat is het soort plaatsen waar de Syrische hysop bij voorkeur wil gedijen.

De Syrische hysop is een heester met veel zijtakken, die een meter hoog kan worden en veel voorkomt op de bergen in het Midden-Oosten. Tijdens

het droge jaargetijde steken deze planten wit af tegen de bruine plantengroei van de omgeving. Aan het eind van de winter wordt de plant geogst, gedroogd en vervolgens als kruid op de markten verkocht. Bij de Arabieren is de plant heel populair. Zij vermenigen de gedroogde bladeren met zout en sesamzaad en gebruiken het als saus, met olijfolie en brood.

Alle delen van de plant bevatten een geurende olie, in geur en smaak overeenkomend met de marjolein, een verwante plant, die veel overeenkomst vertoont met de Syrische hysop.

De bladeren zijn grijs en dicht behaard. De haren houden het water vast. Als men een tak in het water steekt, houden de bladeren een grote hoeveelheid vocht vast. Vanwege deze eigenschap is de hysop heel geschikt om als een soort borstel gebruikt te worden en om daarmee het bloed van het paaslam aan te brengen of om het reinigingswater te sprenkelen.

HYSSOP *Origanum syriacum?* *Origanum vulgare* (?) *Origanum maru*, *Maiorana syriaca* (?)

LEX.:

Hebr. *ezob*, Ex. 12:22; Lev. 14:4,6,49-52; Num. 19:6,18; 1 Kon. 4:33; Ps. 51:6.

Gr. *hussoopos*, Joh. 19:29; Hebr. 9:29; het woord is een transliteratie uit het Hebreeuws.

LIT.:

R.K. Harrison, *The Biblical Problem of Hyssop*, *Evangelical Quarterly* 26:218-24;

Vilh. Møller-Christensen & K.E. Jordt Jørgensen, *Plantenleven in de Bijbel*, Baarn 1957;

Martin Noth, *Könige* 1, in: *Biblischer Kommentar zum AT*, Neukirchen-Vluyn p. 84;

J. Feliks, art. *Hyssop*, in *Encyclopaedia Judaica*.

Hysop werd gebruikt bij het slachten van het paaslam, om het bloed aan te brengen op de deurposten. In Exodus 12:22 krijgen de Israëlieten de opdracht; 'Daarna zult gij een bundel hysop nemen, en in het bloed in een schaal dopen, en van het bloed in die schaal strijken aan de bovendorpel en aan de beide deurposten.' Hieruit blijkt dat de Israëlieten hysop in huis hadden, want er was geen tijd om deze plant nog te oogsten. Veilig mogen we daaruit afleiden dat deze plant algemeen gebruikt werd als medicijn of als kruid, zoals ook nu nog het geval is.

In Leviticus 14 lezen we dat hysop gebruikt werd in verbinding

ding met de reiniging van de melaatse die genezen was.

Hysop werd ook gebruikt bij de ontzondiging van een huis dat weer vrij was van melaatsheid. Ook hier dient hysop als middel om het bloed aan te brengen.

In Numeri 19 lezen we over een rode, gave koe, waaraan geen gebrek is, en die geen juk gedragen heeft. Deze rode koe moest buiten de legerplaats gebracht worden (vs. 2v.). Dit is een prachtig voorbeeld van de Here Jezus. Hij is nooit onder het juk van de zonde geweest en Hij is 'buiten de legerplaats' gedood (Hebr. 13:11v.). Over het offer van de rode koe lezen we pas aan het eind van de beschrijving van de veertigjarige woestijnreis. Nadat in het eerste gedeelte van het boek Numeri uit tal van voorbeelden was gebleken wat de mens in het vlees is: moppen, begeren, opstand tegen Mozes, ongeloof – is het niet moeilijk om voor te stellen dat zo'n ontzondigingsoffer nodig was. En wij zijn echt niet beter dan de Israëlieten!

Bij het offer van de rode koe wordt hysop op twee manieren gebruikt: eerst door de priester en daarna door 'een reine man'.

Een beetje hysop werd verbrand met de rode koe (vs. 6). Er werd ook cederhout verbrand. Evenals cederhout geeft ook Syrische hysop een aangename geur als het verbrandt. De as werd gebruikt om het reinigingswater te bereiden. Dit water werd door middel van hysop gesprenkeld op voorwerpen en op personen (vs. 18). Voor ons is hier een stukje uitleg nodig, maar de Israëliet begreep direct wat bedoeld was. Het is net als wanneer wij zouden zeggen: 'borstel en zeepsop gebruiken'.

In Psalm 51 beluisteren we een bekend gebed van David. Een gebed van diep berouw. Hij zegt: 'Ontzondig mij met hysop, dan ben ik rein; was mij, dan ben ik witter dan sneeuw' (vs. 9).

Omdat hysop in het dagelijkse leven ongeveer de functie had van een spons of een borstel, dachten de Israëlieten onmiddellijk aan reiniging wanneer het om hysop ging. Telkens weer gebruikt de Heilige Geest dit beeld met het oog op de reiniging van de zonde en haar gevolgen. De dood stond op het punt binnen te komen in de huizen van de Israëlieten, vlak voor de uittocht uit Egypte.

Melaatsheid is een ongene-

selijke ziekte, een beeld van de onreinheid van de zonde. De rode koe diende als offer voor de reiniging van de zonde die openbaar was geworden in de woestijn. En heel duidelijk is de smeekbede van David: 'Ontzondig mij met hysop.'

Bij de kruisiging van de Here Jezus vulde één van de soldaten 'een spons met zure wijn, omlegde die met hysop en bracht hem aan zijn mond' (vs. 29). In

Mattheüs 27 lezen we dat één van de soldaten toeliep, een spons nam, die met zure wijn vulde en ze op een rietstok stak en Hem te drinken gaf (vs. 48). Met neemt aan dat de spons met een Syrische hysoptak aan een rietstok werd vastgemaakt. Alleen in het verslag van Johannes is sprake van hysop.

▼ Het plukken van hysop. groeiend uit de rotsen bij Abu Snan, Galilea

9. Wierook

De Here zei tot Mozes: 'Neem u welriekende stoffen: druipende hars, onyx en galbanum, welriekende stoffen en reine wierook, in gelijke delen. Gij zult dit alles maken tot een reukwerk, een mengsel zoals een zalfbereider bereidt, gezouten, zuiver, heilig, Een gedeelte daarvan zult gij uiterst fijn wrijven, en iets ervan leggen vóór de Getuigenis in de tent der samenkomst, waar Ik met u zal samenkomen: allerheiligst zal dit voor u zijn. En wat het reukwerk betreft, dat gij bereiden zult, volgens deze bereidingswijze zult gij niets voor uzelf maken; het zal u iets heiligs zijn, voor de Here. De man die iets soortgelijks maken zal, om daaraan te ruiken, zal uit zijn volksgenoten uitgeroeid worden' (Ex. 30:34-38).

Terwijl bijna alles wat in de Tabernakel gebruikt werd, tevens bestanddeel uitmaakte van het dagelijkse leven van de Israëlieten, kregen ze hier van God dit aanschouwelijke onderwijs: dat er iets heel speciaals was waarin God zijn vreugde vond, iets dat vér uitging boven de dingen van het dagelijkse leven, en dat ze er moeite voor moesten doen zoiets speciaals voor hun God klaar te maken. Dat is ook de les van het Nieuwe Testament: wat is er in ons leven dat speciaal voor God is, dat alleen voor Hém bereid is? Laten wij in woord en

daad die verheven, Goddelijke Persoon, Jezus, Gods Zoon, in ons leven voor Hem zichtbaar worden, tot zijn vreugde? De Vader zoekt aanbidders, die Hem in geest en waarheid aanbidden (Joh. 4:23).

Wierook wordt gemaakt van de hars van verschillende bomen en struiken van de familie *Boswellia*, die afkomstig zijn van het Arabisch schiereiland en Noord-Afrika. In Jeremia 6:20 vraagt de Here God: 'Waarom zou dan voor Mij wierook uit Scheba komen?' De beste hars komt uit

Arabië, maar de toenemende vraag heeft tot gevolg gehad dat er andere soorten hars gebruikt worden die afkomstig zijn uit de Soedan en de omliggende landen.

Wierook is een gom-achtig hars dat op natuurlijke wijze kan druppelen uit planten. Ook maakt men insnijdingen in de planten om de produktie te verhogen. Eerst is de vloeistof melkachtig, later droogt het op tot heldere, harde druppels, die ongeveer twee maanden later geoogst kunnen worden. De druppels hars worden wit als ze tegen elkaar worden gewreven.

Behalve voor reukwerk wordt wierook ook voor andere doelen gebruikt. Het wordt in kleine hoeveelheden gebruikt om smaak te geven aan snoep en aan allerlei soorten gebak. Het wordt ook gebruikt als medicijn om het bloeden te stoppen.

Wierook wordt veel verkocht op de markten in het Midden-Oosten en is nog altijd geliefd bij de plaatselijke bevolking.

WIEROOK *Boswellia* spp.

LEX.:

Hebr. *libonah*, Ex. 30:34; Lev. 2:1, 15v.; 5:11; 6:15; 24:7; Num. 5:15; 1 Kron. 9:29;

Neh. 13:5,9; Hoogl. 3:6; 4:6,14. Vgl.

Richt. 21:19, waar Libona de naam van een dorp is.

Gr. *libanos*, Matth. 2:11; Openb. 18:13.

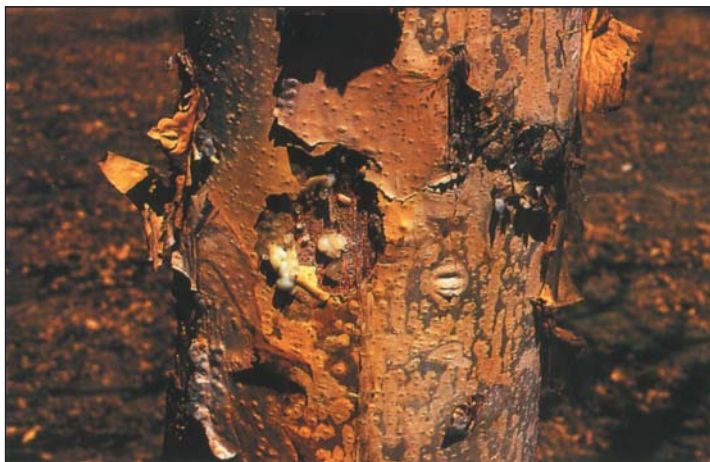
Strikt genomen is wierook niets anders dan de hars van *Boswellia*. Het Gr. woord is afgeleid van het Hebr., dat op zijn beurt stamt van *laban* 'wit', een verwijzing naar de melkachtige kleur. In de plaats in het Hooglied zou 'donkere wierook' bedoeld kunnen zijn, een hars van *Cistus villosus*.

BOT.:

Er is geen zekerheid dat *Boswellia* ooit in Israël zelf gegroeid heeft.

De meeste wierook wordt ook nu, net als vroeger, aangevoerd naar de markten door karavannen van kamelen, afkomstig van afgelegen plaatsen in het Arabisch schiereiland en Noord-Afrika. Wierook is één van de meest gewaardeerde natuurlijke produkten uit deze streken, maar de oogst ervan heeft het aantal bomen en struiken doen afnemen.

Voor de bereiding van het heilige reukwerk in Exodus 30:34-38 worden geen hoeveelheden aangegeven, alleen de ingrediënten worden genoemd.

▲ Wierookbomen bij Kadugli in de Nuba-bergen, centraal Soedan; de inkepingen in de boomstam zijn duidelijk zichtbaar.

Wel moest men van elke stof dezelfde hoeveelheid afwegen. Ook moest er zout aan worden toegevoegd. Verder moest het reukwerk heel fijn gewreven worden. Dit had tot gevolg dat de wierook beter wilde branden en dat het helemaal vermengd was met het reukwerk. De zoete geur zal de Israëlieten aan het denken hebben gezet over de wijze waarop zij God konden behagen.

Wierook vormde een belangrijk onderdeel van het spijsoffer (Lev. 2:1; 6:15). Dit offer mocht gegeten worden door de

priesters. Het spijsoffer was het beste dat de Israëlieten uit hun eigen keuken, uit het dagelijkse leven, aan de Here God mochten brengen. Pas eeuwen later werd openbaar waar échte, zuivere volmaaktheid te vinden is, toen er een Mens op aarde was wiens leven van elke dag tot in alle details aan God kon worden aangeboden. Jezus, de volmaakte Mens, was in alles welbehagelijk voor de Vader.

De helemaal fijn gewreven wierook gaf een aangename geur aan het spijsoffer.

10. Mirre, Kaneel, Kalmoes, Kassia

De Here sprak tot Mozes: Gij nu, neem u zeer fijne specerijen: vijfhonderd sikkels vanzelf gevloeide mirre, en half zoveel: tweehonderd en vijftig sikkels, welriekende kaneel, en tweehonderd en vijftig sikkels welriekende kalmoes, en vijfhonderd sikkels kassie, naar de heilige sikkel, en een hin olijfolie. Gij zult het tot een heilige zalfolie maken, als een zorgvuldig bereid mengsel, zoals een zalfbereider dat bereidt; het zal een heilige zalfolie zijn (Ex. 30:23-25).

Mirre is de hars van kleine bomen of struiken van het geslacht *Commiphora*, behorend tot de familie van de *Burseraceae*, die inheems zijn in noord-oost Afrika. Tot deze houtachtige plantenfamilie hoort ook de *Boswellia*, die wierook produceert. De meeste planten van het geslacht *Commiphora* worden gebruikt voor mirre, maar er is nogal wat verschil in kwaliteit. De hars wordt gevormd door een scherpe insnijding in de bast van de boom te maken. Het melkachtige sap druppelt er dan uit, en wordt al spoedig hard. Na enkele weken kan het geoogst

Opengesneden bast van de stam van de mirreboom, EnGedi. De hars is er al uit weggenomen. ►

worden. *Commiphora abyssinia* is een struik met harde, doornachtige takken en stevige ovale bladeren van ongeveer twee centimeter lang. Als er watergebrek is, laat de plant zijn bladeren hangen. De bloemen zijn klein en onopvallend. Een tropisch klimaat is gunstig voor deze struik, en vandaar ook de aanwezigheid in de oase van EnGedi, waar blijkens oudheidkundig onderzoek ook vroeger deze plant rijkelijk groeide.

Mirre is een van de meest bekende specerijen uit de tijd van de Bijbel, en wordt nog steeds veel gebruikt. Verscheidene parfums en eau-de-cologne's bevatten mirre of extracten ervan. De geur kan worden omschreven als een warme, zoete en ietwat kruidige balsemgeur. Mirre wordt ook als bestanddeel van medicijnen gebruikt, en in bepaalde mondspoelwaters is het een belangrijk element,

omdat de smaak zich goed laat combineren met munt, kruidnagel en wintergroen. De smaak van mirre op zichzelf is brandend en scherp.

De uitdrukking 'vanzelf gevloeiende mirre' (Hebr. *mor deroer*) lijkt in eerste instantie nogal raadselachtig, omdat de hars snel droogt en alleen vloeibaar

MIRRE *Commiphora abyssinia*

LEX.:

Hebr. *mor*, van *mar* 'bitter', Ex. 30:23; Esther 2:12; Ps. 45:8; Spr. 7:17; Hoogl. 1:13; 3:6; 4:6,14; 5:1,5,13.

Hebr. *besem*, *bosem* of *basam* is het algemene woord voor 'balsem', en daarvan is het Gr. woord *balsamon* afgeleid, dat in het Nederlands 'balsem' werd. Dit is de algemene aanduiding van 'specerijen' in o.a. Ex. 30:23a, en het adjectivum is vertaald als 'welriekend' in vs. 23b in verband met kaneel.

Gr. *smurna*, Matth. 2:11; Joh. 19:39, 'myrre' en *smurnizoo* 'vermengen met myrre', Mark. 15:23, niet afgeleid van – maar misschien een volksetymologische associatie met de stad Smyrna in Asia.

BOT.:

Traditioneel wordt *Commiphora gileadensis* beschouwd als de 'balsem van Gilead', Jer. 8:22. Met de 'balsem' in Hoogl. 5:1 kan *Balsamodendrium opolbalsamum*, of *Pistacia lentiscus* bedoeld zijn.

LIT.:

W. Michaelis, TDNT VII, 457v.; E.S. Kalland, TWOT I p. 135; A.O. Tucker, *Frankincense and Myrrh*, Economic Botany 40 (4) p. 425vv.

blijft bij verhitting. De mirre die aan de Here Jezus werd gegeven op Golgotha was vermengd met wijn (Mark. 15:33), maar het ligt niet voor de hand dat 'vloeibare mirre' een meng-

sel met alcohol was. Maar het Hebreeuws betekent niet noodzakelijk dat de mirre vloeibaar blijft. Verschillende uitleggers opperen dat het gaat om hars die vanzelf is gevloeid, zonder een kunstmatige insnijding in de plant. Dat zou betekenen dat uiterst zeldzame en dus zeer kostbare mirresoorten bedoeld zijn. Alleen het allerbeste was goed genoeg voor de dienst aan God in het heiligdom.

Kaneel

Bij 'kaneel' moeten we niet denken aan onze kaneelstokjes, die pas in de handel kwamen na de ontdekking van Oost-Indië in de vijftiende en zestiende eeuw. De kaneelboom is een aantrekkelijke plant met glanzend-donkergroene bladeren. De bloemen zijn klein en onaanzienlijk. De avocado, de sassafras-boom (die zeer veel voorkomt in noord-oost Amerika) en de laurier behoren

KANEEL *Cinnamomum zeylanicum*

LEX.:

Hebr. *qinnemon*, Ex. 30:23; Spr. 7:17.

Gr. *kinamonon*, Openb. 18:13.

BOT.:

Bedoeld is de droge bast, afgepeld van de kaneelboom.

tot dezelfde familie, *Lauraceae*, de kamferboom zelfs tot hetzelfde geslacht: *Cinnamomum camphora*. De cinnamomum-boom kwam in Israël in bijbelse tijden niet voor, maar karavananen importeerden cinnamom uit China, via Perzië.

Deze specerij werd gebruikt in samenstellingen van olie en reukwerk, om de geur van andere specerijen te versterken. Het was geen alledaags materiaal dat de Israëliet voor huishoudelijk gebruik kende, maar een peperdure specerij. Voor de zalfolie moest de allerhoogste kwaliteit van het kostbaarste materiaal gebruikt worden, waarvoor Gods volk diep in de buidel moest tasten.

Kalmoes

De plant die hier waarschijnlijk bedoeld is, een *Cymbopogon* soort, hoort tot de gras-familie. Deze grassen zijn heel gewoon

in vele delen van Afrika en worden door de plaatselijke bevolking vaak gebruikt voor het bouwen van hutten, omdat de kruidige geuren insecten afschrikken. Eén soort, *Cymbopogon citratus*, is de bron voor citroenolie; deze soort is inheems in India, maar wordt in vele warme streken van de wereld gekweekt.

KALMOES *Cymbopogon* spp.? *Acorus calamus*?

LEX.:

Hebr. *qaneh*, Ex. 30:23; Hoogl. 4:14;

Ezech. 27:19.

BOT.:

Sommigen hebben bij 'kalmoes' gedacht aan *Acorus calamus*, maar het probleem is of deze plant wel bedoeld kan zijn met 'rietgras' (Hebr. *qaneh*); die uitdrukking wijst eerder in de richting van *Cymbopogon* spp.

Acorus calamus, mogelijk de bijbelse kalmoes. De foto is genomen in North-Carolina ►

Gom, verkocht op de markt in Caïro. Soortgelijke gom maakte waarschijnlijk deel uit van het heilige reukwerk. ▼

Het feit dat dit gras, naast uiterst kostbare bestanddelen als mirre en kaneel, in de zalfolie verwerkt moest worden, zal de Israëliet er diep van doordrongen hebben dat God gediend wil worden met de eenvoudigste dingen, door de mens, wiens dagen zijn als het gras (Ps. 103:15). De Persoon die méér dan wie ook Gods

vreugde was, had 'gestalte noch luister dat wij Hem zouden hebben aangezien, noch gedaante, dat wij Hem zouden hebben begeerd' (Jesaja 53:2).

Kassie

Het is belangwekkend dat twee soorten van hetzelfde geslacht, *Cinnamomum*, gebruikt moesten worden in de samenstelling van de zalfolie. De Israëlieten moesten met de uiterste zorgvuldigheid te werk gaan bij het mengen van deze zalfolie. Gods volk moest niet alleen maar ruwweg weten wat goed en kwaad is, maar ze moesten 'onderscheiden waarop het aankomt' (Fil. 1:10), verschil maken

KASSIE *Cinnamomum cassia*

LEX.:

Hebr. *qiddah*, Ex. 30:23; Ezech. 27:19; *qetsiot*, Ps. 45:8; de naam *Keziah*, Jobs dochter, is afgeleid van dit woord (Job 42:14).

BOT.:

De 'kassia' van deze *cinnamomum*-boom moet worden onderscheiden van het *Linnaeus*-geslacht *Cassia*, en van de kaneelboom, *C. zeylanicum*. UBS zegt ten onrechte dat de kassie uit de bast van de boom werd genomen (dat is wel het geval met de specerij die als 'kaneel' wordt weergegeven door NBG, zie boven), maar de bloemen werden gebruikt om er kassie van te maken.

temidden van de verscheidenheid van prachtige dingen die God hun in zijn schepping had gegeven, en deze onderscheidingen moeten ze zodanig toepassen in de dienst van God dat het resultaat Hem welbehaaglijk zou zijn. Gelovigen hebben een fijn aanvoelingsvermogen voor de veelkleurige heerlijkheid van Christus, en zij brengen die graag voor Gods aangezicht in de aanbidding van hun lippen en in de toewijding van hun leven.

Beknopte bibliografie

Fauna and Flora of the Bible, Helps for Translators, United Bible Societies, London, New York, Stuttgart, 1980.

Dothan-Feinbrun, *Flora Palaestina*, IV Vol., Israel Academy of Sciences & Humanities, 1986.

Goor, Asaph (& Nurock, Max) *Fruits of the Holy Land*, Jerusalem, 1968.

Hareuveni, N. *Flowers in the Land of the Bible*, Kiryat Ono, 1972.

Hepper, Nigel H., *Planting a Bible Garden*, London, 1987.

Moldenke, H.N., *Plants of the Bible*, New York, 1952.

Møller-Christensen, V. (& Jordt Jørgensen K.E.), *Plantenleven in de Bijbel*, Baarn, 1957.

Munneke, J.C., *Gegeven Land*, Goes, 1981.

Paz, Uzi, *Flowers in the Land I love*, Givatayim, 1988.

Nyrop, Richard F., *Israel A Country Study*, Washington 1979.

Plitmann, U., (& Heyn C., & Darin, A., & Shmida, A.), *Pictorial*

Flora of Israel, Massada, 1982.

Shewell-Cooper, W.E., *Plants, Flowers and Herbs of the Bible*, New Canaan.

Smit, D., *Planten uit de Bijbel: hun herkomst en gebruik door de eeuwen heen, gids voor het kweken*, Amsterdam, Nieuwkoop, Kidderminster, 1990.

Zohary, M., *Het plantenrijk van het land van de Bijbel*, Zwolle, 1982.

LXX, *Septuaginta*, de Griekse Vertaling van het OT van de Zeventig.

TDNT, *Theological Dictionary of the New Testament*, Kittel-Bromiley.

Bijbelsche Encyclopedie, Kampen, 1950.

TWOT, *Theological Wordbook of the Old Testament*, ed.5, Harris & Archer & Waltke, Chicago, 1980.

Inhoudsopgave

Van U is ook de aarde	5
I. Uit Hem zijn alle dingen: de schepping	9
II. Door Hem zijn alle dingen: het dagelijkse leven	11
III. Voor Hem zijn alle dingen: toewijding	14

Enkele planten uit de Bijbel

1. De ceder van de Libanon	17
2. De den of cypres	19
3. De acacia	22
4. Vlas	24
5. Kolokwint	27
6. De palm	29
7. De lelie	32
8. Hysop	34
9. Wierook	38
10. Mirre, Kaneel, Kalmoes, Kassia	41

► **Prof. dr. Lytton J. Musselman** (1943)

is hoogleraar biologie aan de Old Dominion University in Norfolk, VA (USA). Hij heeft geruime tijd in Israël gewoond, in het kader van een gasthoogleraarschap. Over planten uit de Bijbel heeft hij op vele plaatsen over de gehele wereld lezingen gehouden.

► **Mr. Henk P. Medema** (1950)

is uitgever en publicist. Van zijn hand zijn verschillende bijbelcommentaren verschenen, alsook boeken over actuele onderwerpen in bijbels licht. Hij publiceert regelmatig artikelen in de 'Bode van het heil in Christus', 'Het Zoeklicht', 'Bijbel en Wetenschap' en andere tijdschriften.

ISBN 90-6353-211-3 MEDEMA

ISBN 90-6353-211-3

9 789063 532116